

Քիմիայի Համաշխարհային
40-րդ Օլիմպիադա

ՏԵՍԱԿԱՆ ՓՈԻԼ

17 հուլիսի 2008 թ.
Բուդապեշտ, Հունգարիա

Инструкция

- В верхней части каждого листа заданий впишите латинскими буквами свою фамилию и к коду страны добавьте свой номер, обозначенный на вашем рабочем месте.
- На выполнение работы вам дается 5 часов. Начинайте работать только по команде СТАРТ.
- Разрешается пользоваться только выданными вам ручкой и калькулятором.
- Все результаты должны быть вписаны в специально отведенные места листов заданий. Написанное вне указанных мест оцениваться не будет. Для черновика используйте оборотные стороны листов.
- Там, где указано, вы должны привести необходимые расчеты. Если вы укажете только конечный результат решения сложного задания, даже правильный, все равно за это задание вы получите ноль баллов.
- По окончании работы вы должны вложить все листы в выданный вам конверт. Не заклеивайте конверт.
- Вы должны немедленно остановить работу по команде СТОП. При задержке в 3 минуты за всю вашу работу вам могут поставить 0 баллов.
- Не покидайте своего места, пока не получите разрешения от организаторов.
- Комплект для теоретического тура состоит из 29 листов.
- Вы можете попросить у организаторов официальную английскую версию, но только в целях уточнения неясных мест в русском тексте.

Константы и формулы

Постоянная Авогадро:	$N_A = 6.022 \cdot 10^{23} \text{ моль}^{-1}$	Уравнение идеального газа:	$pV = nRT$
Универсальная газовая посто- янная:	$R = 8.314 \text{ Дж К}^{-1} \text{ моль}^{-1}$	Энергия Гиббса:	$G = H - TS$
Число Фарадея:	$F = 96485 \text{ Кл} \cdot \text{моль}^{-1}$	$\Delta_r G^\circ = -RT \ln K = -nF \Delta E^\circ_{\text{ячейки}}$, где $\Delta E^\circ_{\text{ячейки}}$ — э.д.с. элемента	
Постоянная Планка:	$h = 6.626 \cdot 10^{-34} \text{ Дж с}$	Уравнение Нернста:	$E = E^\circ + \frac{RT}{zF} \ln \frac{c_{\text{ок}}}{c_{\text{ред}}}$
Скорость света:	$c = 3.000 \cdot 10^8 \text{ м с}^{-1}$	Энергия фотона:	$E = \frac{hc}{\lambda}$
Нулевая точка на шкале Цель- сия:	273.15 К	Закон Бугера- Ламберта-Бэра:	$A = \log \frac{I_0}{I} = \varepsilon c l$

В расчетах, связанных с константами равновесия, в качестве стандартной концентрации принимайте 1 моль/л. Считайте газы идеальными во всех заданиях.

Периодическая таблица и относительные атомные массы элементов

1 H 1.008																	18 He 4.003
3 Li 6.94	4 Be 9.01											5 B 10.81	6 C 12.01	7 N 14.01	8 O 16.00	9 F 19.00	10 Ne 20.18
11 Na 22.99	12 Mg 24.30	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13 Al 26.98	14 Si 28.09	15 P 30.97	16 S 32.06	17 Cl 35.45	18 Ar 39.95
19 K 39.10	20 Ca 40.08	21 Sc 44.96	22 Ti 47.87	23 V 50.94	24 Cr 52.00	25 Mn 54.94	26 Fe 55.85	27 Co 58.93	28 Ni 58.69	29 Cu 63.55	30 Zn 65.38	31 Ga 69.72	32 Ge 72.64	33 As 74.92	34 Se 78.96	35 Br 79.90	36 Kr 83.80
37 Rb 85.47	38 Sr 87.62	39 Y 88.91	40 Zr 91.22	41 Nb 92.91	42 Mo 95.96	43 Tc -	44 Ru 101.07	45 Rh 102.91	46 Pd 106.42	47 Ag 107.87	48 Cd 112.41	49 In 114.82	50 Sn 118.71	51 Sb 121.76	52 Te 127.60	53 I 126.90	54 Xe 131.29
55 Cs 132.91	56 Ba 137.33	57-71	72 Hf 178.49	73 Ta 180.95	74 W 183.84	75 Re 186.21	76 Os 190.23	77 Ir 192.22	78 Pt 195.08	79 Au 196.97	80 Hg 200.59	81 Tl 204.38	82 Pb 207.2	83 Bi 208.98	84 Po -	85 At -	86 Rn -
87 Fr -	88 Ra -	89-103	104 Rf -	105 Db -	106 Sg -	107 Bh -	108 Hs -	109 Mt -	110 Ds -	111 Rg -							

57 La 138.91	58 Ce 140.12	59 Pr 140.91	60 Nd 144.24	61 Pm -	62 Sm 150.36	63 Eu 151.96	64 Gd 157.25	65 Tb 158.93	66 Dy 162.50	67 Ho 164.93	68 Er 167.26	69 Tm 168.93	70 Yb 173.05	71 Lu 174.97
89 Ac -	90 Th 232.04	91 Pa 231.04	92 U 238.03	93 Np -	94 Pu -	95 Am -	96 Cm -	97 Bk -	98 Cf -	99 Es -	100 Fm -	101 Md -	102 No -	103 Lr -

ԽՆԴԻՐ 1

6 ԲԱԼ

1a	1b	1c	1d	Task 1
4	2	8	8	22

Թթվի նոսր ջրային լուծույթ պարունակող շշի պիտակը վնասվել է: Միայն կարդացվում է թթվի մոլային կոնցենտրացիայի արժեքը: pH-մետրով (2-12 միջակայքով) ջրածին իոնների կոնցենտրացիայի չափումը ցույց է տալիս, որ ջրածին իոնների կոնցենտրացիան հավասար է պիտակի վրա գրված արժեքին:

- a) Վանդակներում տվե՛ք չորս հավանական թթուների բանաձևեր, որոնք կարող են գտնվել լուծույթում, եթե հայտնի է, որ թթվի լուծույթը 10 անգամ նոսրացնելիս pH-ը փոխվում է մեկ միավորով:

- b) Հնարավոր է արդյոք, որ անոթը պարունակի ծծմբական թթվի նոսր լուծույթ? Ծծմբական թթու. $pK_{a2} = 1.99$

այո ոչ

Եթե այո, ապա հաշվե՛ք pH-ը և ցույց տվե՛ք ձեր աշխատանքում:

pH:

c) Հնարավոր է, որ լուծույթը պարունակի քաղցախաթթու:

Քաղցախաթթու: $pK_a = 4.76$

այո ոչ

Եթե այո, ապա հաշվե՛ք pH-ը (կամ ծայրահեղ դեպքում փորձե՛ք գնահատել այն) և
ցույց տվեք ձեր աշխատանքում:

Հաշվարկ.

pH:

d) Հնարավոր է, որ լուծույթը պարունակի EDTA
(էթիլենդիամինատետրաքացախաթթու): Դուք կարող եք Ձեզ թույլ տալ անելու
խելամիտ մոտավորություն:

EDTA: $pK_{a1} = 1.70$, $pK_{a2} = 2.60$, $pK_{a3} = 6.30$, $pK_{a4} = 10.60$

այո ոչ

Եթե այո, հաշվե՞ք կոնցենտրացիան.

Հաշվարկ.

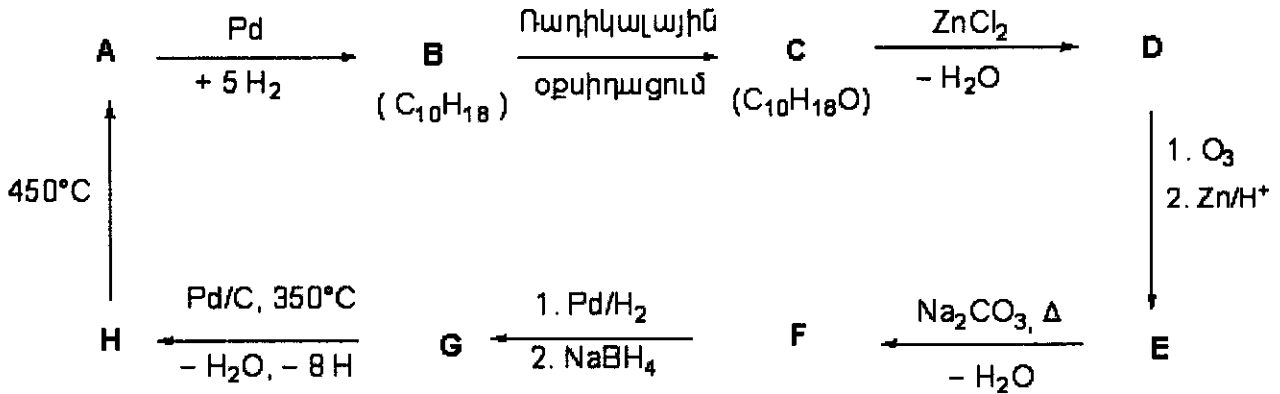
©EDTA.

ԽՆԴԻՐ 2

7 ԲԱԼ

Task 2
18

Որոշեք A-H նյութերի կառուցվածքները (ստերեոքիմիան չի պահանջվում)՝ հիմնվելով ստորև ներկայացված ռեակցիայի սխեմայի վրա:

Հուշումներ:

- A նյութը հայտնի արոմատիկ ածխաջրածին է:
- C նյութի հեքսանային լուծույթը փոխազդում է նատրիումի հետ՝ անջատելով գազ, բայց C նյութը չի փոխազդում քրոմական թթվի հետ:
- ¹³C ՄՄՌ սպեկտրոսկոպիայի արդյունքում պարզվել է, որ D և E նյութերը պարունակում են միայն երկու տեսակի CH₂ խմբեր:
- E նյութի լուծույթը նատրիումի կարբոնատի հետ տաքացնելիս սկզբում առաջանում է անկայուն միջանկյալ նյութ, որը այնուհետև դեհիդրատացվելով փոխարկվում է F նյութի.

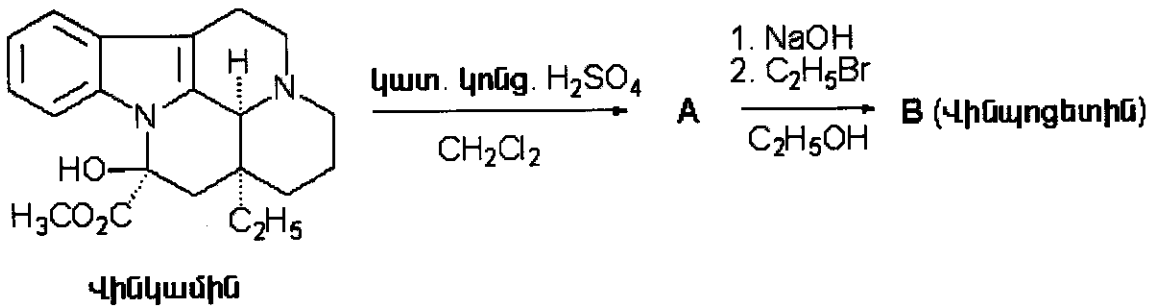
A	B	C	D
H	G	F	E

ԽՆԴԻՐ 3

6 ԲԱԼ

3a	3b	3c	Task 3
4	8	2	14

Վինպոցետինը (Cavinton®, Calan®) համարվում է Հունգարիայում երբևէ պատրաստված և ամենամեծ քանակով վաճառված պրեպարատներից մեկը: Նրա ստացումը հիմնված է բնական նախանյութ (+)-վինկամինի (C₂₁H₂₆ N₂O₃) վրա, որը անջատում են խաղողի թփից (*vinca minor*): (+)-Վինկամինի փոխարկումը վինպոցետինի իրականացվում է ստորև ներկայացված 2 փուլով.

Բոլոր միացությունները (A - F) էմանտիոմերների տեսանկյունից մաքուր նյութեր են.

- A նյութի էլեմենտար բաղադրությունը. C 74.97%, H 7.19%, N 8.33%, O 9.55%.
- B միացությունն ունի 3 տարբեր ստերեոիզոմերներ.

a) Առաջարկեք A միջանկյալ միացության և վինպոցետինի (B) կառուցվածքները.

A	B

Օրգանիզմում դեղի մետաբոլիզմի ուսումնասիրումը հանդիսանում է ցանկացած դեղի նկարագրության կարևորագույն մաս: Այսպես, օրգանիզմում Վինպոցետինից (B) առաջանում են 4 հիմնական արգասիքներ. C և D, որոնք առաջանում են Վինպոցետինի (B) հիդրոլիզի և հիդրատացման ռեակցիաների արդյունքում, ինչպես նաև՝ E և F, որոնք առաջանում են Վինպոցետինի (B) օքսիդացման արդյունքում:

Հուշումներ:

- Վինպոցետինից (B) առաջացած արգասիքների թթվայնությունը նվազում է հետևյալ շարքում. C >> E >> D: F միացությունը չի պարունակում է թթվային (շարժուն) ջրածնի ատոմ:
- C և E նյութերից յուրաքանչյուրն ունի 3 տարբեր ստերեոիզոմերներ, մինչդեռ D և F նյութերից յուրաքանչյուրն ունի 7 ստերեոիզոմերներ:
- F նյութը պենտացիկլիկ ցվիտերիոն է (երկբևեռ) և ունի նույն էլեմենտար բաղադրությունը, ինչ E միացությունը. C 72.11%, H 7.15%, N 7.64%, O 13.10%:
- B նյութից E նյութի առաջացումն ընթանում է էլեկտրոֆիլ մեխանիզմով:
- B նյութից D նյութի առաջացումը ռեգիո և ստերեոսելեկտիվ է:

b) Առաջարկեք C, D, E և F միացություններից յուրաքանչյուրի համար մեկ հնարավոր կառուցվածք:

C	D
E	F

c) Պատկերեք B միացության ռեգնանսային կառուցվածքը, որը բացատրում է D միացության ռեգիոսելեկտիվ առաջացումը և բացատրում է այլ ռեգիոիզոմերների առաջացումը:

ԽՆԴԻՐ 4

6 ԲԱԼ

4a	4b	4c	4d	4e	Task 4
6	2	6	8	6	28

Օքսիրանների (էպօքսիդների) համար գլխավոր փոխարկման ուղին համարվում է ցիկլի բացումը: Դրան կարելի է հասնել տարբեր ճանապարհներով:

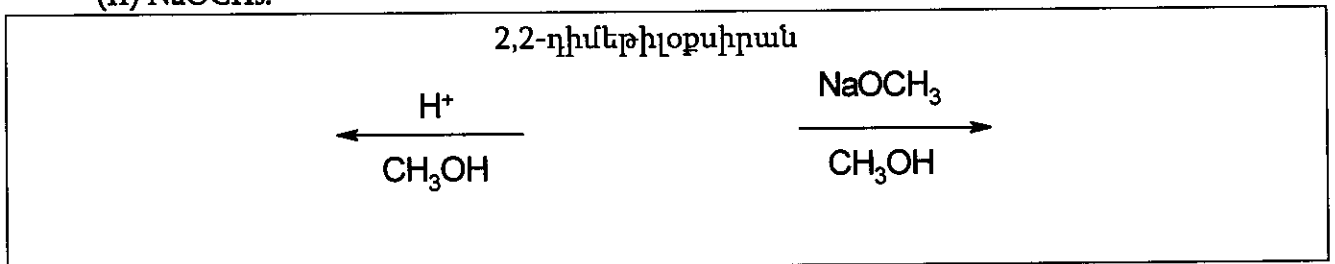
Թթվային կատալիզի պայմաններում ռեակցիաներն ընթանում են տարբեր տեսակի կատիոնային ինտերմեդիատների (կարբենիում իոնների) առաջացման վրայով: Տեղակալված օքսիրաններում ցիկլի բացումը (թե որ C-O կապն է խզվում) գլխավորապես որոշվում է առաջացած միջանկյալ կարբենիում իոնի կայունությամբ: Որքան կայուն է կարբենիում իոնը, այնքան ավելի հավանական է նրա առաջացումը: Սակայն, բաց կարբենիում իոն (հարթ կառուցվածքով) առաջանում է միայն այն դեպքում, երբ այն երրորդային է, բենզիլ կամ ալիլ:

Հիմնային կատալիզի պայմաններում առավելապես ճեղքվում է տարածականորեն ավելի քիչ խոչնդոտված C-O կապը:

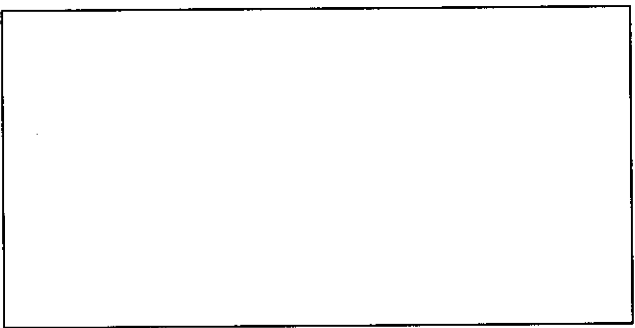
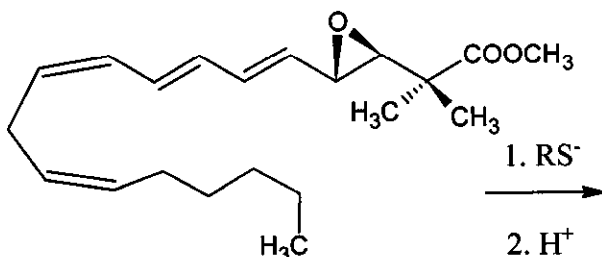
Հիշե՛ք. Առաջադրանքը կատարելիս, որպեսզի պատկերեք տարածական (ստերեոքիմիական) կառուցվածքները, որտեղ պահանջվում է օգտագործեք միայն --- ..... --- կապի նշանները:

- a) Պատկերեք 2,2-դիմեթիլօքսիրանի (1,2-էպօքսի-2-մեթիլպրոպան), ինչպես նաև մեթանոլի հետ ցածր ջերմաստիճաններում դրա փոխազդեցության արգասիքների կառուցվածքները, երբ ռեակցիան կատալիզվում է.

- (I) Ծծմբական թթվով
(II) NaOCH_3 .

- b) Պատկերե՛ք հիմնական պրոդուկտի կառուցվածքը, որն առաջանում է ստորև բերված միացության էպօքսիդային օղակի բացման արդյունքում, երբ այն փոխազդում է թիոլատ անիոնի հետ (RS^-).

Թթվային բնույթի տարբեր ծակոտկեն այլումոսիլիկատներ, նույնպես կարող են հանդես գալ որպես ալկիլօքսիդանների փոխարկման կատալիզատորներ: Այս դեպքում, բացի ցիկլի բացումը տեղի է ունենում նաև ցիկլիկ դիմերացման ռեակցիա, ինչը հանգեցնում է 1,4-դիօքսանների առաջացմանը՝ որպես ռեակցիայի հիմնական պրոդուկտ (դիօքսանը իրենից ներկայացնում է 1,4-դիբրբերում թթվածնի ատոմներ պարունակող վեցանդամանի հազեցած հետերոցիկլ):

c) Պատկերե՛ք (S)-2-մեթիլօքսիդանի ((S)-1,2-էպօքսիպրոպան) կառուցվածքը և տեղակալված 1,4-դիօքսանների ամենահավանական կառուցվածքը (նաև ստերեոքիմիականը), որն առաջանում է այլումոսիլիկատներով կատալիզելիս, եթե էլանյութ էպօքսիդն է՝ (S)-2-մեթիլօքսիդանը.

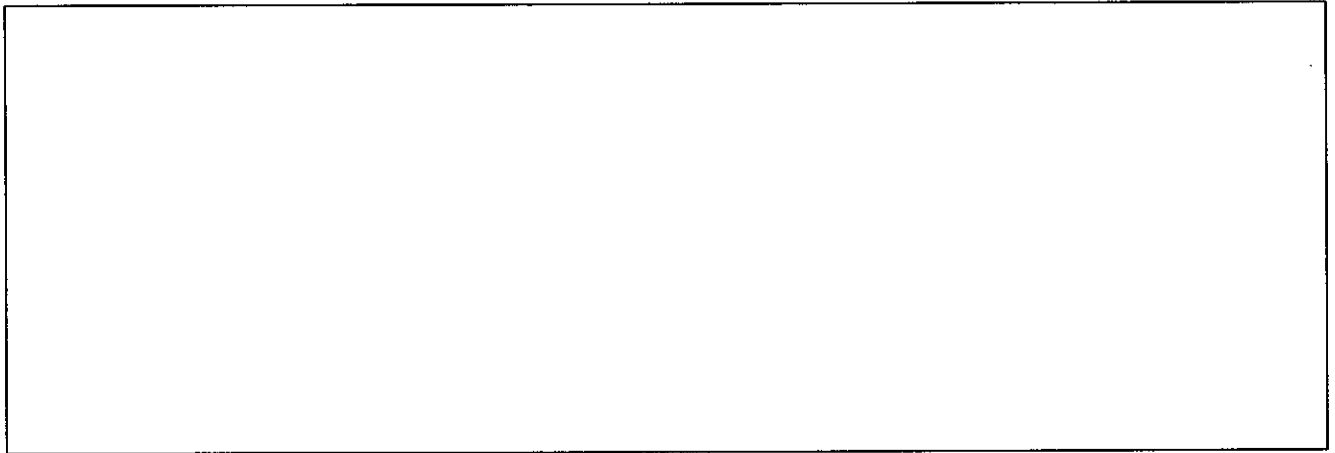
(S)-2-մեթիլօքսիդան	պրոդուկտ

d) Պատկերե՛ք (R)-1,2-էպօքսի-2-մեթիլբութանի ((R)-2-էթիլ-2-մեթիլօքսիդան) կառուցվածքը և տեղակալված 1,4-դիօքսանների կառուցվածքը (նաև ստերեոքիմիականը), որն առաջանում է այլումոսիլիկատներով կատալիզվող ռեակցիայի ընթացքում, եթե էլանյութ էպօքսիդն է՝ (R)-1,2-էպօքսի-2-մեթիլբութան:

(R)-1,2-էպօքսի-2-մեթիլբութան:

- e) Պատկերե՛ք տեղակալված 1,4-դիօքսանների կառուցվածքը (ները), որոնք առաջանում են այլումոսիլիկատներով կատալիզվող ռեակցիայի ընթացքում, եթե էլանյութ էպօքսիդն է՝ ռացեմիկ 1,2-էպօքսի-2-մեթիլբութանը (2-էթիլ-2-մեթիլօքսիդան)։

ԽՆԴԻՐ 5

7 ԲԱԼ

5a	5b	Task 5
67	33	100

A և B նյութերը սպիտակ բյուրեղային միացություններ են: Երկուսն էլ շատ լավ լուծվում են ջրում և չեն փոխում իրենց բաղադրությունը մինչև 200°C մեղմ տաքացման պայմաններում, բայց երկուսն էլ քայքայվում են ավելի բարձր ջերմաստիճաններում: 20,00 գ A նյութ պարունակող ջրային լուծույթը (որը թույլ հիմնային բնույթ ունի՝ pH ≈ 8,5-9) 11,52 գ B նյութ պարունակող ջրային լուծույթի վրա ավելացնելիս (որը թույլ թթվային բնույթ ունի՝ pH ≈ 4,5-5) առաջանում է C սպիտակ նստվածք, որը ֆիլտրելուց, լվալուց և չորացնելուց հետո կշռում է 20,35 գ: Ֆիլտրատը՝ հեղուկը, բնույթով չեզոք ռեակցիա ունի և փոխազդում է KI-ի թթվեցրած լուծույթի հետ՝ առաջացնելով շագանակագույն գունավորմամբ լուծույթ: Ֆիլտրատը եռացնելիս այն ամբողջությամբ գոլորշիանում է՝ առանց մնացորդի:

Սպիտակ D պինդ միացությունը կարելի ստանալ A նյութի անօդ պայմաններում շիկացման ժամանակ: D միացության էկզոթերմիկ ռեակցիան ջրի հետ տալիս է անգույն լուծույթ: Այս լուծույթը, երբ որ պահվում է բաց տարրայում օդում, այնտեղ դանդաղորեն սկսում է սպիտակ E նստվածք գոյանալ և վերջի վերջո նստվածքի վրա մնում է մաքուր ջուր: Օդի երկարատև ազդեցությանը ենթարկման պայմաններում պինդ վիճակում D նյութը նույնպես վերածվում է E նյութի սենյակային ջերմաստիճանում: Սակայն, երբ D նյութը օդում տաքացվում է 500 °C պայմաններում առաջանում է մեկ այլ F սպիտակ միացություն, որը դժվարությամբ է լուծվում ջրում և կազմում է E միացության 85,8%-ը ըստ զանգվածի (ընդունել, որ ինչպես F, այնպես E նյութերը ստացվել են D նյութի միևնույն կշռանքից): F նյութը նույնպես փոխազդում է KI-ի թթվեցրած լուծույթի հետ՝ առաջացնելով շագանակագույն գունավորմամբ լուծույթ:

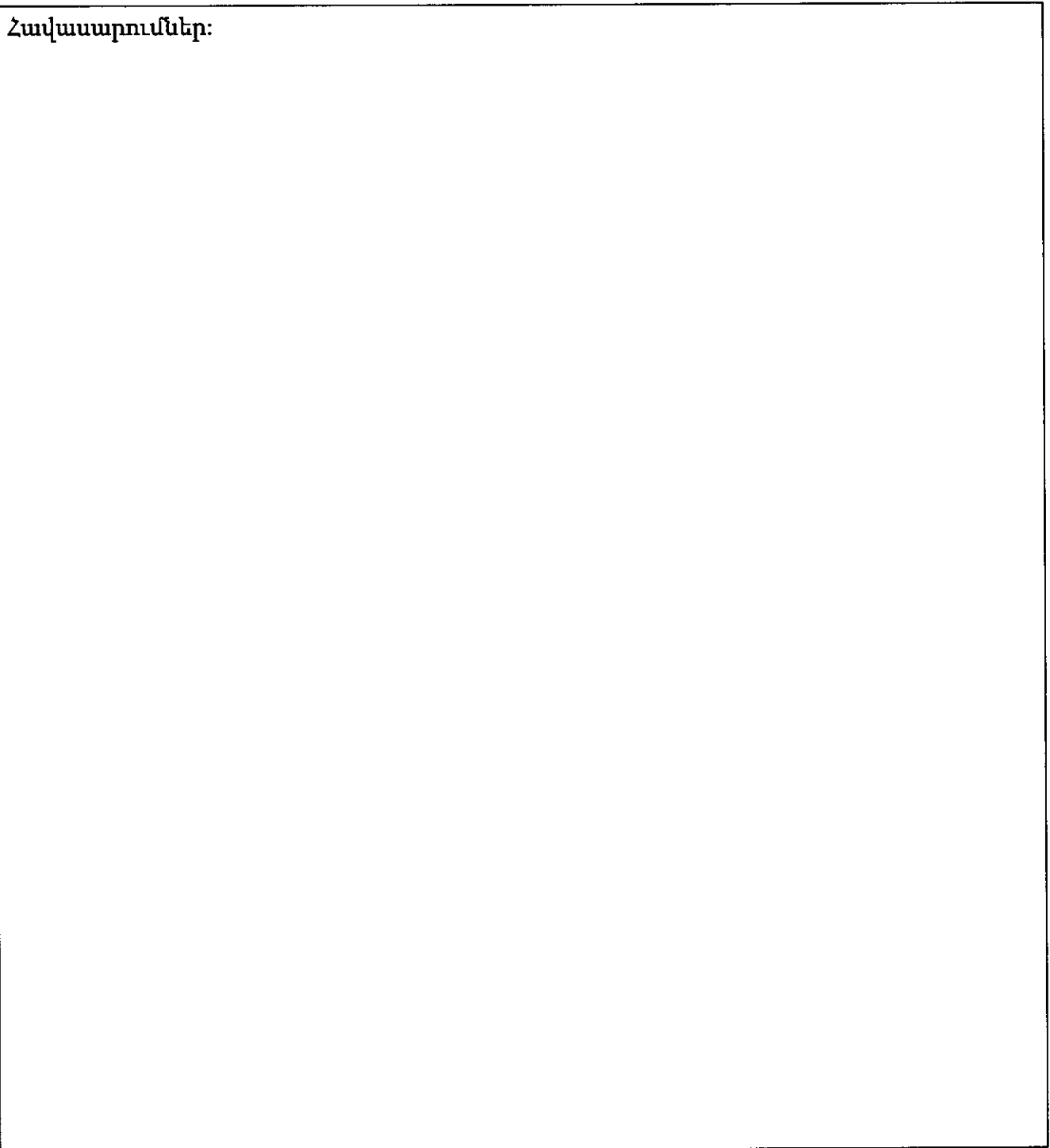
E նյութը 1400 °C –ից բարձր ջերմաստիճաններում շիկացման պայմաններում կարելի է հետ փոխարկել D նյութի: Ջրում B և D նյութերի փոխազդեցության արդյունքում առաջանում է C նստվածքը և ուղեկցվում է բնութագրական սուր հոտով գազի անջատմամբ:

a) Բերեք A – F միացությունների բանաձևերը.

A	B	C
D	E	F

բ) Գրեք և հավասարեցրեք բոլոր ռեակցիաների հավասարումները (B նյութի ջերմային քայքայման ռեակցիան չի պահանջվում)

Հավասարումներ:

ԽՆԴԻՐ 6

7 ԲԱԼ

6a	6b	6c	6d	6e	6f	6g	Task 6
3	5	3	6	6	12	10	45

Գազային քլորը մինչև սառեցման կետը սառեցրած ջրի միջով անցկացնելիս անջատվում է փաթիլանման կանաչավուն նստվածք: Նման նստվածքներ առաջանում են նաև այլ գազերի դեպքում, այնպիսիք ինչպիսիք են մեթանը կամ իներտ գազը: Այդպիսի նյութերը հետաքրքիր են, քանի որ, ինչպես ենթադրվում է, այսպես կոչված մեթանի հիդրատները գոյություն ունեն բնության մեջ:

Բոլոր նման նստվածքները ունեն նույն կառուցվածքը: Մինչև պնդեցման կետը սառեցված ջրի մոլեկուլները առաջացնում են ջրածնային կապերի լայն ցանց: Գազի մոլեկուլները (հյուր) կայունացնում են այդ ցանցը, մտնելով դատարկ մասերը՝ խոռոչները, առաջացնելով կլատրատներ:

Քլորի և մեթանի կլատրատներն ունեն միևնույն բյուրեղական կառուցվածքը: Դրա հիմքը դողեկաեդրերն են, որոնցից յուրաքանչյուրն առաջացել է 20 մոլեկուլ ջրից: Տարրական օղակն ունի ծավալակենտրոն խորանարդային կառուցվածք. կազմված դողեկաեդրերից, որոնց կարելի է համարել գնդաձև: Դողեկաեդրերը միացած են ևս մի քանի մոլեկուլ ջրով, որոնք դիրքավորված են էլեմենտար բջջի կողերով: Յուրաքանչյուր կողով ուղղորդված է երկու մոլեկուլ ջուր: Էլեմենտար բջջի կողի երկարությունը երկու նյութերի համար էլ 1.182 նմ է:

Կլատրատների կառուցվածքում գոյություն ունի երկու տեսակի խոռոչներ՝ դողեկաեդրի ներսում (A) և նրանց միջև (B): A տեսակի խոռոչները չափսերով փոքր են: B տեսակի խոռոչները 6 ատոմ են՝ յուրաքանչյուր բջջում:

a) Քանի A տեսակի խոռոչ է բաժին ընկնում յուրաքանչյուր տարրական բջջին?

b) Քանի ջրի մոլեկուլ է բաժին ընկնում յուրաքանչյուր տարրական բջջին?

c) Եթե յուրաքանչյուր դատարկությունում գտնվի մեկ մոլեկուլ <<հյուր>>, ապա ինչպիսին կլինի ջրի մոլեկուլների թվի և հյուրի մոլեկուլների թվի հարաբերությունը?

d) Մեթանի հիդրատն առաջանում է նույն բազադրությամբ ինչ նշված է c) կետում 0-10 °C ջերմաստիճանում: Հաշվեք կլատրատի խտությունը:

Հաշվարկներ

Խտություն.

e) Քլորի հիդրատի խտությունը հավասար է 1.26 գ/սմ³. Որքան է ջրի մոլեկուլների թվի և <<հյուրի>> մոլեկուլների թվի հարբերությունը բյուրեղում:

Ջրի մոլեկուլների թվի հարբերությունը հյուրին.

Որոշեք թե որ դատարկություններն են լցված քլորով` քլորի հիդրատի բյուրեղում. Նշեք պատասխանի մեկ կամ մի քանի տարբերակ.

- Որոշ թվով A   Որոշ թվով B   Բոլոր A   Բոլոր B

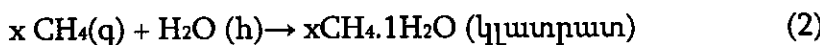
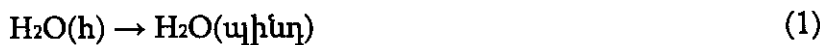
Ատոմների կովալենտային շառավիղները որոշվում են կովալենտային կապով միացած ատոմների միջև եղած հեռավորությամբ: Վան-դեր-Վաալսյան շառավիղները բնութագրում են ատոմների չափերը, որոնք կապված չեն միմյանց կովալենտային կապով (ատոմներն ընդունվում են որպես կոշտ գնդեր):

ատոմ	կովալենտային շառավիղ (պմ)	Վան-դեր-Վաալսյան շառավիղ (պմ)
H	37	120
C	77	185
O	73	140
Cl	99	180

f) Օգտագործելով ատոմների կովալենտային և Վան-դեր-Վաալսյան շառավիղները ստացե՛ք A խոռոչի շառավղի վերևի և ներքևի սահմանները և ներքևի սահմանը B խոռոչի համար: Բերե՛ք Ձեր հաշվարկները.

< r(A) <
< r(B)

Դիտարկենք հետևյալ պրոցեսները.

g) Որոշե՛ք թերմոդինամիկական մոլային մեծությունները նշված ռեակցիաների համար 4 °C?: Ցուրաքանչյուր տողում դրեք -, 0 կամ +.

	նշան
$\Delta G_m(1)$	
$\Delta G_m(2)$	
$\Delta H_m(1)$	
$\Delta H_m(2)$	
$\Delta S_m(1)$	
$\Delta S_m(2)$	
$\Delta S_m(2) - \Delta S_m(1)$	
$\Delta H_m(2) - \Delta H_m(1)$	

ԽՆԴԻՐ 7

8 ԲԱԼ

7a	7b	7c	7d	7e	7f	7g	7h	Task 7
2	1	4	2	8	5	8	12	42

Դիթիոնատ իոնը ($S_2O_6^{2-}$) բավականին իներտ անօրգանական իոն է: Այն կարող է ստացվել, երբ ծծմբի (IV) օքսիդը շարունակապես բաց են թողնում սառցային ջրի միջով, որտեղ պարբերաբար ավելացվում է մանգանի (IV) օքսիդի փոքր քանակություններ: Այս պայմաններում առաջանում են դիթիոնատ և սուլֆատ իոններ:

a) Գրեք այդ իոնների ստացման հավասարեցված քիմիական հավասարումները:

Ռեակցիայի ավարտից հետո, խառնուրդի վրա ավելացվում է այնքան $Ba(OH)_2$, մինչև սուլֆատ իոնների լրիվ նստեն: Այնուհետև այս համակարգի վրա ավելացվում է Na_2CO_3 :

b) Գրեք ռեակցիայի հավասարումը, որը տեղի է ունենում Na_2CO_3 ավելացնելիս:

Առաջացած նատրիումի դիթիոնատը այնուհետև բյուրեղացվում է՝ ջրի որոշ քանակ գոլորշիացնելու արդյունքում: Ստացված բյուրեղները լավ լուծվում են ջրում, բայց $BaCl_2$ -ի լուծույթի հետ չեն առաջացնում նստվածք: Երբ այդ բյուրեղահիտրաստները տաքացվում են և պահվում որոշ ժամանակ $130\text{ }^\circ\text{C}$ -ի պայմաններում, նկատվում է զանգվածի 14.88%-ի նվազում: Ստացված սպիտակ փոշին լուծվում է ջրում, սակայն $BaCl_2$ -ի լուծույթի հետ նստվածք չի առաջացնում: Երբ սկզբնական բյուրեղների նմուշը տաքացվում և պահվում է $300\text{ }^\circ\text{C}$ ջերմաստիճանի պայմաններում մի քանի ժամ, այն կորցնում է զանգվածի 41.34 % -ը: Ստացված սպիտակ փոշին լուծվում է ջրում և $BaCl_2$ -ի լուծույթի հետ առաջացնում է նստվածք:

c) Ներկայացրեք սկզբնական բյուրեղների բանաձևը և գրեք ռեակցիաների հավասարումները, որոնք ընթանում են տաքացման պայմաններում:

Բանաձևը:

Հավասարում ($130\text{ }^\circ\text{C}$):

Հավասարում ($300\text{ }^\circ\text{C}$):

Չնայած դիֆիուսիոն իոնը թերմոդինամիկական տեսանկյունից լավ վերականգնիչ է, սակայն լուծույթում այն չի փոխազդում օքսիդիչների հետ սենյակային ջերմաստիճանում: Այնուամենայնիվ, 75°C ջերմաստիճանում, այն կարող է օքսիդանալ թթվային լուծույթներում: Որպես օքսիդիչ վերցնելով բրոմ՝ իրականացվել է կինետիկական փորձերի շարք:

d) Գրեք բրոմի և դիֆիուսիոն իոնի միջև ջրային լուծույթում ընթացող ռեակցիայի հավասարումը և հավասարեցրեք:

Ռեակցիաների սկզբնական արագությունը (v_0) որոշվել է 75°C ջերմաստիճանում իրականացված մի շարք փորձերի միջոցով:

$[Br_2]_0$ (մոլ/լ) (mmol/dm ³)	$[Na_2S_2O_6]_0$ (մոլ/լ) (mol/dm ³)	$[H^+]_0$ (մոլ/լ) (mol/dm ³)	v_0 (նմոլ/(լ վ)) (nmol dm ⁻³ s ⁻¹)
0.500	0.0500	0.500	640
0.500	0.0400	0.500	511
0.500	0.0300	0.500	387
0.500	0.0200	0.500	252
0.500	0.0100	0.500	129
0.400	0.0500	0.500	642
0.300	0.0500	0.500	635
0.200	0.0500	0.500	639
0.100	0.0500	0.500	641
0.500	0.0500	0.400	511
0.500	0.0500	0.300	383
0.500	0.0500	0.200	257
0.500	0.0500	0.100	128

e) Որոշեք ռեակցիայի կարգը ըստ Br_2 , H^+ և $S_2O_6^{2-}$: Գրեք այն հավասարումը, որով փորձի ընթացքում կարելի է որոշել ռեակցիայի արագությունը և արագության հաստատունի արժեքն ու չափման միավորը:

Ռեակցիայի կարգը ըստ Br_2 : _____ H^+ : _____ $S_2O_6^{2-}$: _____

Ռեակցիայի արագության որոշման հավասարում.

k: _____

Համանման փորձերում 75°C ջերմաստիճանի պայմաններում որպես օքսիդիչներ օգտագործվել են քլոր, բրոմատ իոն, ջրածնի պերօքսիդ և դիքրոմատ իոն: Այս վերօքս ռեակցիաներում արագության որոշման հավասարումները համանման են բրոմի հետ իրականացված վերօքս ռեակցիայի արագության որոշման հավասարմանը: Համանման են նաև արագության հաստատունների չափման միավորները, իսկ արժեքները հավասար են $2.53 \cdot 10^{-5}$ (Cl_2), $2.60 \cdot 10^{-5}$ (BrO_3^-), $2.56 \cdot 10^{-5}$ (H_2O_2), և $2.54 \cdot 10^{-5}$ ($\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$):

Փորձեր են իրականացվել նաև նատրիումի դիթիոնատի լուծույթում՝ թթվեցնելով այն՝ առանց օքսիդիչի ավելացման: Երբ ՈԻՄ սպեկտրաչափման մեթոդով հետևել են ռեակցիայի ընթացքին, նկատել են նոր կլանման պիկի դանդաղ առաջացում 275 նմ մարզում: Ռեակցիայի արդյունքում առաջանում է նաև հիդրոսուլֆատ իոն, բայց այն 200 նմ-ից բարձր մարզում կլանում չունի:

f) Գրեք այն նյութի՝ մոլեկուլի կամ իոնի բանաձևը, որը հիդրոսուլֆատ իոնի հետ համատեղ առաջանում է և որին էլ պատկանում է առաջացող նոր կլանման պիկը: Գրեք առանց օքսիդիչի ընթացող այդ ռեակցիայի հավասարումը և հավասարեցրեք:

Նյութ.

Ռեակցիա:

75°C ջերմաստիճանի պայմաններում փորձեր են իրականացվել՝ 275 նմ կլանման պիկի առաջացմանը հետևելու համար՝ վերցնելով նյութերի հետևյալ սկզբնական կոնցենտրացիաները. $[\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_6] = 0.0022$ մոլ/լ, $[\text{HClO}_4] = 0.70$ մոլ/լ: Հայտնաբերվել է պսևդո առաջին կարգի կինետիկական կոր՝ 10 ժամ 45 րոպե կիսափոխարկման պարբերությամբ:

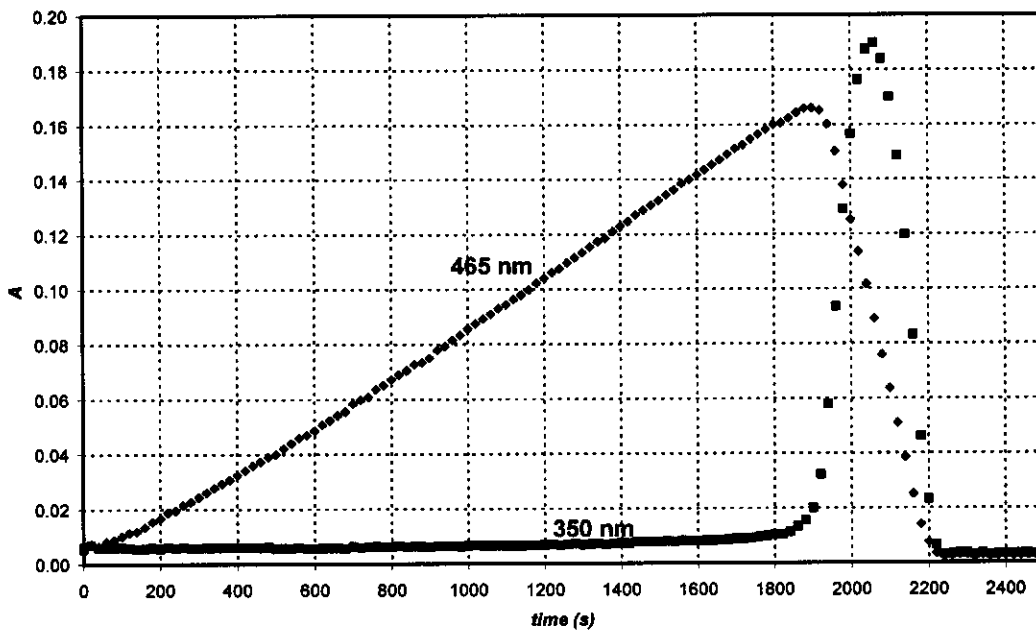
g) Հաշվեք ռեակցիայի արագության հաստատունը:

k:

Գրեք դիթիոնատ իոնի թթվեցրած լուծույթի և օքսիդիչի (Br_2) հետ քիմիական ռեակցիայի 2 փուլային մեխանիզմում արագությունը լիմիտավորող փուլը:

Արագությունը լիմիտավորող փուլ.

Երբ պերյոդատ իոնը (որը լ-թում գտնվում է $H_4IO_6^-$ ձևով) օգտագործվում է որպես օքսիդիչ դիթիոնատ իոնների օքսիդացման համար, միևնույն փորձում գրանցվում է երկու կինետիկական կոր (պատկերված է ներքոբերյալ գրաֆիկում) $75^\circ C$ ջերմաստիճանում երկու տարբեր ալիքային երկարությունների դեպքում: Նյութերի սկզբնական կոնցենտրացիաները հավասար են $[H_4IO_6^-] = 5.3 \cdot 10^{-4}$ մոլ/լ, $[Na_2S_2O_6] = 0.0519$ մոլ/լ, $[HClO_4] = 0.728$ մոլ/լ: 465 նմ ալիքային երկարության ժամանակ կլանում է տալիս միայն I_2^- 715 լ/(մոլ $\times$ սմ) մոլյար աբսորբցիոն գործակցով: 350 նմ ալիքային երկարության ժամանակ կլանում է տալիս I_3^- -ը միայն 11000 լ/(մոլ $\times$ սմ) մոլյար աբսորբցիոն գործակցով: Ալիքի անցման օպտիկական տարածությունը հավասար է 0.874 սմ.

h) Գրեք ռեակցիաների հավասարումները, որոնք համապատասխանում են 465 նմ ալիքի երկարության կորի աճման և նվազման մարգերին:

Աճման մարգ.

Նվազման մարգ:

Հաշվեք այն սպասվող ժամանակը, որն անհրաժեշտ է 465 նմ կինետիկական կորում կլանման պիկին հասնելու համար:

t_{max} :

Գնահատեք 465 նմ-ին համապատասխանող կինետիկական կորում աճող և նվազող մարզերի սպասվող հարաբերակցությունը

Կորի աճող և նվազող մարզերի հարաբերակցությունը.

ԽՆԴԻՐ 8

7 ԲԱԼ

8a	8b	8c	8d	8e	8f	8g	8h	8i	Task 8
3	3	4	3	3	2	7	3	5	32

Որպես Z ուսանողուհու գիտահետազոտական աշխատանք հանձնարարված էր չափել բոլոր լանթանիդ(III) իոնների կոմպլեքսագոյացումը՝ նոր ստացված լիգանդների հետ: Մի անգամ ուսանողուհին նկատեց, որ $CeCl_3$ թթվեցրած ջրային լուծույթի երկարատև ՈՒՖ ճառագայթման ժամանակ փորձանոթում առաջանում են գազերի պղպջակներ: Ճառագայթման բացակայությամբ պղպջակներ չեն առաջանում:

Այդ երևույթը ուսումնասիրելու համար Z ուսանողուհին օգտագործել է փոքր կվարցե կոլբ, որի մեջ տեղադրել է քլորիդ-սելենիդի էլեկտրոդ: Այդ կոլբից հնարավոր էր վերցնել նաև նմուշներ սպեկտոֆոտոմետրիկ չափման համար:

Սկզբից նա կալիբրման ենթարկեց քլորիդ-սելենիդի էլեկտրոդը՝ օգտագործելով նատրիումի քլորիդի տարբեր մոլային կոնցենտրացիայի լուծույթներ և ստացավ հետևյալ արդյունքները:

C_{NaCl} (մոլ/լ)	E (մՎ)
0.1000	26.9
1.000	-32.2

a) Գրեք անհայտ լուծույթում քլորիդ իոնների մոլային կոնցենտրացիայի որոշման բանաձև՝ ընդունելով քլորիդ-սելենիդի էլեկտրոդի էլեկտրոդային պոտենցիալը՝ E :

$[Cl^-] =$

Այնուհետև ուսանողուհին որոշել է Ce^{3+} իոնների համար մոլային աբսորբցիոն գործակիցը ($\epsilon = 35.2$ լ·մոլ⁻¹·սմ⁻¹) 295 նմ ալիքի երկարության դեպքում, և, համեմայնդեպս որոշել է մոլային աբսորբցիոն գործակիցը նաև Ce^{4+} իոնների համար ($\epsilon = 3967$ լ·մոլ⁻¹·սմ⁻¹) նույն ալիքի երկարության դեպքում:

b) Բերեք բանաձև՝ հաշվելու համար Ce^{3+} իոնների մոլային կոնցենտրացիան միայն $CeCl_3$ պարունակող ջրային լուծույթում 295 նմ-ում՝ օպտիկական խտությունը ընդունելով A (ալիքի օպտիկական ճանապարհը հավասար է 1.000 cm):

$[Ce^{3+}] =$

Այնուհետև Z ուսանողուհին պատրաստեց լուծույթ, որը պարունակում է 0.0100 մոլ/լ $CeCl_3$ և 0.1050 մոլ/լ HCl , և շարունակեց ուսումնասիրությունները՝ միացնելով կվարցե լամպը:

HCl չի կլանում 295 նմ-ում:

c) Հաշվեք 295 նմ-ում լուծույթի օպտիկական խտությունը և քլորիդ-սելենիդ էլեկտրոդի էլեկտրոդային պոտենցիալը փորձի ամենասկզբում:

$A_{295nm} =$

$E =$

Այնուհետև ուսանողուհին անջատված գազերը անցկացրեց մեթիլօրանժի լուծույթով (թթվահիմնային և վերօքս ինդիկատոր): Այնուամենայնիվ, նա չնկատեց ինչպես գույնի, այնպես էլ նրա ինտենսիվության փոփոխություն մեկ օրվա ընթացքում:

d) Իրականացված փորձարկումների արդյունքում կարելի է բացատրել ճառագայթման արդյունքում անջատվող մի շարք գազերի առաջացումը: Գրեք հնարավոր երկու գազերի բանաձևեր, որոնք, պարունակելով քիմիական տարրեր ճառագայթվող լուծույթում առկա նյութերի բաղադրությունից, չեն կարող առաջանալ փորձարկման արդյունքում:

Քանակական փորձարկումների արդյունքում նա գրանցեց օպտիկական խտության և էլեկտրոդային պոտենցիալների կախվածությունը ժամանակից: Սպեկտրոֆոտոմետրիկ չափումների ճշտությունը կազմում է ± 0.002 , իսկ էլեկտրոդային պոտենցիալների ճշտությունը կազմում է ± 0.3 mV.

Ժամանակ (րոպե)	0	120	240	360	480
A_{295} նմ	0.3496	0.3488	0.3504	0.3489	0.3499
E (մՎ)	19.0	18.8	18.8	19.1	19.2

e) Գնահատեք Ce^{3+} , Cl^- , և H^+ իոնների կոնցենտրացիայի փոփոխման միջին արագությունը.

$d[Ce^{3+}]/dt =$

$d[Cl^-]/dt =$

$d[H^+]/dt =$

Հաջորդ օրը Z ուսանողուհին օգտագործեց մոնոքրոմատիկ լույսի աղբյուր (254 նմ)՝ 0.0500 Վտ հզորությամբ. նա բաց թողեց լույսը 5 սմ երկարությամբ կյուվետի միջով, որը լցված էր սկզբում ուսումնասիրված $CeCl_3$ նույն թթվեցրած լուծույթով: Նա չափեց

մոլային արտրոբցիոն գործակիցը Ce^{3+} իոնների համար ($\varepsilon = 2400$ լ·մոլ⁻¹·սմ⁻¹) 254 նմ ալիքի երկարության պայմաններում.

Ֆ) Լուսային ալիքի ինտենսիվության որ մասն (%) է կլանվել լուծույթի կողմից:

Փորձի ընթացքում անջատված գազերը չորացրել են ուղեկցող ջրային գոլորշիներից և հավաքել 68 մլ ծավալով փակ անոթում: Անոթին միացված է մանոմետր և այրիչ: Ուսանողուհին սկզբում անոթը լցրել է չոր արգոնով՝ մինչև ճնշման հասնելը 102165 Պա-ի, այնուհետև սկսել է ճառագայթել սկզբնական լուծույթը: 18 ժ հետո ճնշումը անոթում դարձել է 114075 Պա: Անոթում ջերմաստիճանը հավասար է 22.0 °C:

գ) Հաշվել ճառագայթման արդյունքում առաջացած և անոթում հավաքված գազի նյութաքանակը.

Հաշվարկ.	
<i>Ilgas:</i>	

Այնուհետև Z ուսանողուհին անջատել է լույսի աղբյուրը (ճառագայթումը) և միացրել է այրիչը: Երբ անոթի ջերմաստիճանը հասել է սկզբնական 22°C-ի, վերջնական ճնշումը նրանում դարձել է 104740 Պա.

Առաջարկեք գազի(երի) բանաձևը(երը), որոնք առաջացել են ճառագայթելիս և հավաքվել անոթում: Գրեք ռեակցիայի հավասարումը, որն ընթացել է լուծույթը ճառագայթելիս:

Գազ(եր):	
Ռեակցիայի հավասարում:	

հ) Ինչպիսին կլինի վերջնական ճնշումը անոթում այրումից և սառեցումից հետո, եթե անոթը լցվի 24 ժամվա ընթացքում՝ բոցավառումից առաջ:

$p =$	

- i) Հաշվեք այն ռեակցիայի քվանտային էլքը, որն ընթանում է Ce(III) լուծույթը ճառագայթելիս.

Քվանտային էլքը:

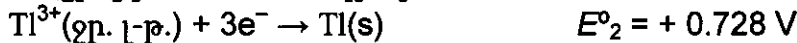
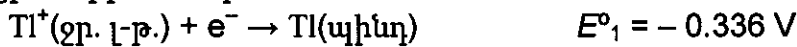
ԽՆԴԻՐ 9

6 ԲԱԼ

9a	9b	9c	9d	Task 9
12	21	15	9	57

Միացություններում թալիումը ցուցաբերում է երկու տարբեր օքսիդացման աստիճան. Tl^+ և Tl^{3+} . Յոդիդ իոնները ջրային լուծույթում կարող են փոխազդել յոդի հետ առաջացնելով տրիյոդիդ (I_3^-) իոններ:

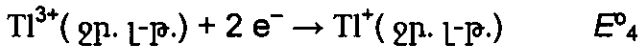
Ստորև բերված են ստանդարտ ռեդոքս պոտենցիալների արժեքները հետևյալ ռեակցիաների համար.

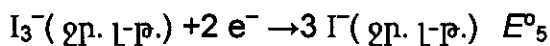
Հավասարակշռության հաստատունը $I_2(s) + I^-(aq) \rightarrow I_3^-(aq)$ ռեակցիայի. $K_i = 0.459$.

Այս խնդիրը լուծելիս բոլոր տեղերում օգտագործեք $T=25 \text{ }^\circ\text{C}$.

a) Հաշվե՛ք հետևյալ ռեակցիաների ռեդոքս պոտենցիալները.

$E^{\circ}_4 =$

$E^{\circ}_5 =$

Երբ ավելի կայուն իզոմերին ավելացվում է ուժեղ հիմք, ապա նկատվում է սև նստվածքի առաջացում: Եթե հեռացվում է ամբողջ ջուրը նստվածքի բաղադրությունից, ապա մնացած նյութը պարունակում է 89.5% թալիում (ըստ զանգվածի).

- d) Գրե՛ք այդ նյութի էմպիրիկ բանաձևը: Բերե՛ք համապատասխան հաշվարկները:
Գրե՛ք ռեակցիայի հավասարումը և տեղադրե՛ք գործակիցները:

Blank area for writing the empirical formula, balanced chemical equation, and calculations.

Բանաձևը.

Հավասարումը.